

Nína Sæmundsson

Kjarvalsstaðir
26. janúar – 6. apríl 2008

Móðurást — Maternal Love, c. 1924

Nína Sæmundsson (1892–1965)

Á öðrum tugi síðustu aldar komu fram á sjónarsviðið fyrstu íslensku konurnar sem gerðu myndlist að ævistarfi; listmálaramir Kristín Jónsdóttir og Júlíana Sveinsdóttir og Nína Sæmundsson myndhöggvari. Jónína, sem alftaf var kölluð Nína, fæddist árið 1892 og var yngst 15 barna óbúendanna, Sæmundar Guðmundsonar og Þórunnar Gunnlaugsdóttur, að Nikulásarhúsum í Fljótshlíð. Á síðasta ári voru því liðin 115 ár frá fæðingu hennar. Trúlega hefði Nína átt við þá hlutskipti sem beið flestra stúlkna; að giftast eða verja vinnukona, ef órlögin hefðu ekki gripið inn í. Foreldrar hennar brugðu búi og fluttust til Reykjavíkur en Nína undir sér ekki á mólinni. Í yndi sínu greip hún til þess ráðs að skrifa frænku sinni, Helgu Guðmundsdóttur, sem var sjálfstæður atvinnurekandi í Kaupmannahöfn. Helga tók henni afar vel og Nína hélt utan með póstkippum Ceres í septembermánuði 1911. Helga styrkti hana til verzlunarmáms eins vetur og síðar til náms í tannsmíði. Ekki virðist Nína hafa fundið sig í þeim störfum, enda var hún byrjuð að móta hausa í leir, án nokkurrar tiltsagnar. Hún herti upp hugann og sýndi Holger Wederkinch, virtum dönskum myndhöggvara, frumtilraunir sínar og fyrir hvatningu hans settist hún í Teknisk skole, hausti 1915, til undirbúnings fyrir nám í hinni Konunglegu dönsku listaakademíu í Charlottenborgarhöll við Kongens Nytorv.¹

Nína flaug inn á Akademiuna í fyrsti tilraun og var næstu fjögur árin styrkt af tveimur efnuðum, dönskum listinum.² Kennarar hennar voru Júlíus Schultz sem var vel þekktur fyrir mannamyndir sínar og Einar Utzon-Frank, sem var prófessor aðeins 30 ára gamall og átti eftir að hafa áhrif á fleiri kynslóðir danskra myndhöggvara. Nína tók þátt í vörslingu á Charlottenborg árið 1918 og sýndi þar natúralíska höggmynd í líkamsstærð **Sofandi drengur** sem ári síðar var sýnd á fyrstu almennu, íslensku listisýningunni á vegum Listinafélagans í Barnaskólanum í Reykjavík. Þegar Nína útskrifaðist frá Akademiunni árið 1920, hafði hún aflað sér staðgöðrar menntunnar í klassískri höggmyndagerð og skilnings á möguleikum og tákmerkum listgreinarinnar. Höggmyndin býr yfir þriðju viddinni og myndhöggvarinn vinnur utan um ákveðið tómarúm. Rýmið sem umlykur myndina er einnig það rými sem áhorfandinn hreyfir sig í og því má segja að höggmyndin sé í senn, form og mynd.

Frá þriðja áratugnum liggja eftir Nínu nokkur verk í klassískum anda sem sýna nokinn kvenlíkamann, liggjandi eða krjúpanði, og vitna um þekkingu listakonunnar á líkamsbyggingu og hefðbundnum hlutföllum. Á þessum árum var París nafill listaheimsins, kraumandi af nýjum straumum og stefnum og dró að sér unga listamenn eins og segull. Eftir stutta dvöl í Róm, sem hafði lengi verið lokahnykkurinn á menntun norrænna myndhöggvara, hélt Nína til Parísar. Þar sendi hún inn á Haustsýninguna (Salon d'Automne) í Grand Palais verk sitt **Móðurast** og hlaut þar mikla athygli og heiðursess undir franska fánanum. **Móðurast** sem er í senn einföld og ljóðræn, er tákmynd fyrir hefðbundið hlutverk kvenna allra tíma. Hún sýnir standandi, nakta konu með öngbarn sem hún heldur hátt og þétt upp að vitum sínum og ljær um leið myndinni innlegan og einkanlegan blá. **Móðurast** var keypt af Listinafélaginu sem bauð

Reykjavíkurbæ hana til kaups fyrir þriðjung kaupverðsins. Þegar höggmyndin var afhjúpuð í skemmtigarðinum við Lækjargötu árið 1930, var hún fyrsta myndin eftir konu sem sett var upp á almannaferi hér á landi. Það var hins vegar ekki fyrr en eftir aldamótin 2000 sem fyrsta verkið sem sýnir nafngreinda, dauðlega konu, sé dagsins ljós í höfuðborginni, en fram að því skírskotuðu þær örfáu kvenstytur á almannaferi til dyggða eða tilfinninga.

Árið 1926 var Nínu boðið að sýna í Art Center í New York og hélt þangað í stutta ferð en svo fór að hún íngeldist í Bandaríkjunum í rúma þrjú áratugi. Þar tók hún þátt í opinri samkeppni um verk fyrir Waldorf Astoria hótelinu við Park Avenue í New York og sendu um 400 listamenn inn tilgöf. Verkið skyldi þjóna sem tákni hótelsins yfir aðalinnangi þess. Nína vann samkeppnina, og verk hennar **Afræshugur** sýnir unga konu sem stendur á hnefti og virðist í þann mund að hefja sig til flugs. Myndin er samhverf og má sjá afgerandi stillfæringu í teygðum líkama hennar. Hreyfing gengur frá spennnum ristum upp í gegnum líkamann og beinir athyglinni að handleggjunum sem ummyndað hafa í blaktandi vængi. Verkið er í fullu samræmi við Art Decco stíl hótelsins og annarra þekktara bygginga á borð við Empire State og Chrysler byggingarnar. Segja má að Nína hafi með þessu verki einnig hafið sig til flugs og nafn hennar var á allra vörum.

Á þessum tíma var mikill gerjun í kvikmyndaiðnaðinum í Hollywood og störfum sem honum tengdust. Þrátt fyrir heimkreppuna miklu varð á. áratuginum gulltímabil kvikmyndanna og borgin dró að sé hæfileikafólk úr ýmsum listgreinum. Meðal annars sátu tveir ungir Íslendingar undir lok 3. áratugarins í Los Angeles. Annar var Halldór Laxness sem skrifaði handrit og þróaði fyrir sér í kvikmyndaiðnaðinum og hinn, Magnús Á. Árnason, stundaði myndlista- og tónlistarnám. Í Bandaríkjunum kynntist Nína, Polly James handritshöfundu, og urðu þær samþýlskonur til margra ára. Þær settust að við Camrose Drive, nálægt hinu þekktu útileikhúsi, Hollywood Bowl, og Nína útbjó sér rúmgöða vinnustofu yfir bílskúrnum.³ Hún varð fljótlega eftirsóttur og virtur portretlistamaður og gerði m.a. myndir af kvikmyndaleikurum og öðru frægum fólki á borð við Hedy Lamarr, Grete Nissen, og Grete Garbo. Hin síðastnefnda mun þó ekki hafa setið fyrir hjá listakonunni, sem vann myndina eftir ljósmynd. Andlitsmyndir Nínu af stjörnunum höfðu afar fogað yfirbragð, virtust svara væntingum og viðhorfum umhverfisins og ekki síður kröfum kvikmyndaframleiðenda um ljósmyndaarsæi. Nína kenndi um árabli höggmyndalist við Hollywood Art Center School og vann, ásamt samkennara sínum, að sex metra háu útlitstaverki sem fyrirhuguð var að yrði einskannar tákmynd kvikmyndaiðnaðarinnar. Hún var íðin við sýningarhald og samkvæmt sýningarskrám frá þessum árum, virðist hún hafa leitað viðfangsefna víða, m.a. í goðsögur, biblíuna, og klassíska sem íslenska menningarösku. Hún bæði mótaði í leir og hjó í fjölbreytileg efni, m.a. í granit og ekki síst kalifornískan marmara, sem hún dró að sér úti í náttúrunni.⁴

Nína virðist hafa verið opin fyrir nýjum og oft fjartægum áhrifum bæði frá Afríku, Asíu og frumþjóðum í Kyrrahafinu enda Kalifornía mikil deigla menningarstrauma víða að. Það er ekki hvað síst í tréskurðarverkum hennar sem þessara

ljorlægu áhrifa gætir en við skurðinn notaði listakonan margvíslegan trúvíð á borð íbenholt, birki, valhnött og balsamútt og oft virðist sem efníð hafi þjónað hugmyndum hennar hverju sinni.

Nína fluttist frá Kaliforníu árið 1955, 63 ára gömul, og átti þangað ekki afturkæmt. Hvort breytingar á einkahögum hennar voru ástæðan fyrir flutningnum er ekki víðað en ekki er ósennilegt að hún hafi skynjað að tengsl hennar við evrópska list væru að rofna. Lönghum hafa konur átt erfitt með að lifa á list sinni á Íslandi. Að visu má segja að það hafi einnig gilt um karlmenn en sú staðreynd að þegar Nína snéri aftur heim var það aðeins Kristín Jónsdóttir af hennar kynslóð sem starfaði á Íslandi en Júlíana Sveinsdóttir var búsett í Danmörku í yfir hálfu öld. Næsta kynslóð, Gerður Helgadóttir myndhöggvari og listmálaramir Nína Tryggvadóttir og Louisa Matthíasdóttir voru allar búsettar erlendis og sneru órsjaldan heim með sýningar. Þetta segir sína sögu — en ekki alla söguna því ekki er víst að alla Íslendinga langi til að snúa heim. Óneitanlega hljóta það að hafa verið mikil viðbráði fyrir Ninu að koma heim úr svo gjörólíku umhverfi en á 6. áratugnum var íslensk listapólitik mjög hörð og óvæginn svo jaðraði við trúarhita. Menn skiptust í fylkingar og voru annars vegar þeir sem fylgdu nýjum stráumum abstraktlistarinnar og hins vegar þeir sem héldu fast við hlutveruleikann og gömul gildi.

Í upphafi 5. ártugarins hafði Nína byrjað að mála og á sýningu hennar í Bogasal Þjóðminjasafns Íslands árið 1955, sýndi hún málverk ásamt höggmyndum. Svó virðist sem einn gagnrýnanda hafi þurft að gripa til karlmanna í viðmiðunin um sýningu hennar. „Óneitanlega saknar maður þeirrar orku, sem einkenna verk sumra núlifandi, íslenskra myndhöggvara, t.d. Ásmundar Sveinssonar og Sigurjóns Ólafssonar.“³

Það varð Ninu mikil ótal þegar höggmynd hennar **Hafmeyjan** sem komið hafði verið fyrir í Reykjavíkurtjörn var sprengd upp 1. janúar árið 1960 og gjöreyðilögð. Næstu árin helgaði Nína sig málara listinni og á síðustu sýningunni sinni í Bogsalnum árið 1963 sýndi hún einungis málverk. Hún lést í Reykjavík árið 1965.

Nína Sæmundsson á sér óvæfengjanlegan sess í íslenskrí listasögu sem frumherji og fyrsta konan sem lagði fyrir sig höggmyndalist.

Nína Sæmundsson (1892–1965)

The nineteen-twenties saw the emergence of the first Icelandic professional female visual artists: Kristín Jónsdóttir and Júlíana Sveinsdóttir were painters and Nína Sæmundsson a sculptor. Jónína or Nína as she was always called, was born in 1892, the youngest of 15 children born to Sæmundur Guðmundson and Þórunn Gunnlaugsdóttir in the south of Iceland. Last year would have commemorated a 115 years since the date of her birth. Had fate not stepped in, Nína would probably have gone the way of most young girls; get married or become a maid. Her parents left the farm and moved to Reykjavík, but Nína was not happy living in the city. In her desperation, Nína decided to write to her aunt, Helga Guðmundsdóttir, who was an independent entrepreneur in Copenhagen. Helga was very receptive to Nína's letter. In September 1911, Nína set sail to Copenhagen on the mail boat *Ceres*. Consequently, Helga sponsored Nína while she attended business school for one year and then later as she studied dental mechanics. Nína did not find her calling in any of those vocations, however she had already started sculpting busts out of clay without any formal training. Setting her insecurities aside, Nína brought her work to Holger Wederkinch, a respected Danish sculptor. He encouraged her to attend the Teknisk School in the fall of 1915, to prepare for her studies later at the Royal Danish Art Academy in Charlotten City Castle at Kongens Nytorv.¹

Nína was accepted in to the Academy with flying colors, and spent the next four years there, while being sponsored by two wealthy Danish art patrons. Her instructors were Júlíus Schultz, known for his portraits, and Einar Utzon-Frank who became a professor at the early age of 30, and would go on to have a profound influence on generations of Danish sculptors. In 1918, Nína participated in the spring art exhibit at Charlotten City, where she exhibited a life-size, naturalistic sculpture called **Sleeping Boy**. A year later, that same exhibition would be part of the first Icelandic art exhibition, sponsored by the Friends of Art Society at the Elementary School in Reykjavík. After graduating from the Academy in 1920, Nína had amassed a solid education in classic sculpting, along with a keen understanding as to the possibilities and restrictions associated with the art form. A sculpture has a three-dimensional quality, by which the sculptor works within a certain void or vacancy. The void or vacancy that surrounds a sculpture is also the space in which an observer moves around in, and therefore, it can be said that a sculpture is form and illustration at the same time.

Some classic pieces sculpted in the thirties by Nína show nude women either lying down or crouching, illustrating the artist's knowledge and understanding of physical attributes and proportions. During this period, Paris was the Mecca of the art world, brimming with new ideas and ideologies, attracting an influx of young artists. After a brief stint in Rome, which was considered to be the final destination in the education of Nordic sculptors, Nína headed for Paris. There she submitted **Maternal Love** for the fall exhibition at the Salon d'Automne at the Grand Palais, for which she received rave reviews and honorable mention under the French flag.

¹ & 2 Matthías Þórðarson, Nína Sæmundsson. Víðtal. Öðinn 17. sept. 1918, bls. 50.

³ & 4 Víðtal höfundar við Polly James í Laguna Beach, Kaliforníu í september 2002.

⁵ Morgunblaðið 9. október 1955, bls. 2.

Nína Sæmundsson (1892–1965)

The nineteen-twenties saw the emergence of the first Icelandic professional female visual artists: Kristín Jónsdóttir and Júlíana Sveinsdóttir were painters and Nína Sæmundsson a sculptor. Jónína or Nína as she was always called, was born in 1892, the youngest of 15 children born to Sæmundur Guðmundson and Þárunn Gunnlaugsdóttir in the south of Iceland. Last year would have commemorated a 115 years since the date of her birth. Had fate not stepped in, Nína would probably have gone the way of most young girls: get married or become a maid. Her parents left the farm and moved to Reykjavík, but Nína was not happy living in the city. In her desperation, Nína decided to write to her aunt, Helga Guðmundsdóttir, who was an independent entrepreneur in Copenhagen. Helga was very receptive to Nína's letter. In September 1911, Nína set sail to Copenhagen on the mail boat Ceres. Consequently, Helga sponsored Nína while she attended business school for one year and then later as she studied dental mechanics. Nína did not find her calling in any of those vocations, however she had already started sculpting busts out of clay without any formal training. Setting her insecurities aside, Nína brought her work to Holger Wederkinch, a respected Danish sculptor. He encouraged her to attend the Teknisk School in the fall of 1915, to prepare for her studies later at the Royal Danish Art Academy in Charlotten City Castle at Kongens Nytorv.¹

Nína was accepted in to the Academy with flying colors, and spent the next four years there, while being sponsored by two wealthy Danish art patrons. Her instructors were Júlíus Schultz, known for his portraits, and Einar Utzon-Frank who became a professor at the early age of 30, and would go on to have a profound influence on generations of Danish sculptors. In 1918, Nína participated in the spring art exhibit at Charlotten City, where she exhibited a life-size, naturalistic sculpture called **Sleeping Boy**. A year later, that same exhibition would be part of the first Icelandic art exhibition, sponsored by the Friends of Art Society at the Elementary School in Reykjavík. After graduating from the Academy in 1920, Nína had amassed a solid education in classic sculpting, along with a keen understanding as to the possibilities and restrictions associated with the art form. A sculpture has a three-dimensional quality, by which the sculptor works within a certain void or vacancy. The void or vacancy that surrounds a sculpture is also the space in which an observer moves around in, and therefore, it can be said that a sculpture is form and illustration at the same time.

Some classic pieces sculpted in the thirties by Nína show nude women either lying down or crouching, illustrating the artist's knowledge and understanding of physical attributes and proportions. During this period, Paris was the Mecca of the art world, brimming with new ideas and ideologies, attracting an influx of young artists. After a brief stint in Rome, which was considered to be the final destination in the education of Nordic sculptors, Nína headed for Paris. There she submitted **Maternal Love** for the fall exhibition at the Salon d'Automne at the Grand Palais, for which she received rave reviews and honorable mention under the French flag.

Maternal Love is in its essence both uncomplicated and poetic. It represents a woman's traditional role throughout the ages. It shows a nude woman standing holding an infant to her face giving it a warm and sincere feel. The Friends of Art Society bought **Maternal Love** and later offered the sculpture to the city of Reykjavík for a third of its original purchase price. At the time when the city installed **Maternal Love** in a park by Lækjargata in 1930, it was the first sculpture by a woman to be sited in public display. It was not until after the millennium 2000 that the first piece showing an identifiable mortal woman was revealed in Reykjavík. Up until then, only a handful of sculptures on public display showing female subject matter had mirrored virtues and emotions.

In 1926, Nína was invited to have an art exhibition at the Art Centre in New York, but wound up extending her trip for almost thirty years. She participated in an "open" competition for a piece to be commissioned for the Waldorf Astoria Hotel on Park Avenue in New York, where roughly 400 artists submitted their work. The piece was to serve as a symbol for the hotel over its main entrance. Nína won the competition with her piece **Spirit of Achievement** showing a young woman standing on top of a globe about to take flight. The piece is symmetrical and is profoundly stylistic, evident in her elongated body. The movement is from the arched ankles, up through the body and into the arms wrapped in wings. The piece is congruent with the Art Deco style of the hotel, as well as other notable buildings in New York City, including Empire State building and the Chrysler building. It could be said that **Spirit of Achievement** was symbolic for Nína's career, whose professional life also took off and her name became well known.

During this period, the movie industry in Hollywood was booming, as were all jobs associated with it. In spite of the Great Depression in the 1930's, Hollywood seemed to flourish and attract a plethora of various different artists. Among them were two young Icelanders who were living in Los Angeles by the end of the 1920's. One of them was Halldór Laxness, who was working on a screenplay trying to break into the business and the other was Magnús Á. Árnason, whose focal points were visual arts and music studies. While in the States, Nína met screenwriter Polly James, whom she wound up cohabitating with for many years. They settled in on Camrose Drive, near the famed Hollywood Bowl, where Nína set up a spacious work studio above the garage.² She quickly became a much sought after and respected portrait artist, and sketched many of the prominent rich and famous such as Hedy Lamarr, Greta Nissen, and Greta Garbo. Greta Garbo, however, never sat for Nína, as Nína sketched the actress from a photograph. Nína's portraits of the stars had a sophistication and class to them, which seemed to more than satisfy the expectations and attitudes of the times, as well as that of the movie producer's expectations wanting photographic realism.

Nína taught sculpturing for many years at the Hollywood Art Center School, alongside with working with her fellow instructors on a six-meter high sculpture that was supposed to serve as a symbol for the movie industry. Nína showed her work frequently, and according to catalogues from that time, she seemed to have sought her inspiration from mythology,

Formáli

Höggmynd Nínu Sæmundsson **Móðurást** hefur fyrir löngu unnið sér sess í borgarlandslaginu. Hinsvegar er listakonan sjálf minna þekkt hér á landi en efni standa til. Hún var frumkvöðull í list sinni og þegar **Móðurást** var sett upp við Lækjargötu árið 1930 var myndin, eins og Hrafnhildur Schram bendir á í grein sinni, fyrsta listaverk konu sem var sett upp í almenningsrými í Reykjavík. Verkið var líka, því miður, það eina í eigu borgarinnar eftir þessa merku listakonu þar til fyrir fjórum árum. Árið 2004 færði náinn ættingi Nínu, Ríkey Ríkarðsdóttir, Listasafni Reykjavíkur 11 höggmyndir eftir Nínu til eignar. Myndirnar höfðu verið í vörslu Kristjáns Kristjánssonar, eiganda Kassagerðarinnar, í mörg ár og hafði hann séð fyrir forvörslu þeirra. Það er mikill fengur af þessum myndum, sem eru nú sýndar saman í fyrst skipti á Kjarvalsstöðum. Með þessari sýningu viljum við þakka Ríkey og afkomendum Kristjáns fyrir rausn þeirra og viðleitni til að viðhalda minningu Nínu Sæmundsson.

Hafþór Yngvason
Safnstjóri

Án titils – Unur maður — Untitled – Youth

Foreword

Nina Sæmundsson's sculpture, **Maternal Love** has made a lasting impression on the city's landscape. The artist herself, however, is less known in Iceland than she should be. At the time **Maternal Love** was put on display at Lækjargata in 1930, it was the first artwork by a woman to be sited in a public place in Reykjavík, as Hrafnhildur Schram points out in her article. Unfortunately, it was also the only sculpture in the city's collection, by this important artist up until four years ago. In 2004, Ríkey Ríkarðsdóttir, a close relative of Nina, donated 11 sculptures by Nina to the Reykjavík Art Museum. The pieces had been in the possession and care of Kristján Kristjánsson, the owner of Kassagerð, for many years. These sculptures are quite an acquisition, and for the first time, they are all on display at Kjarvalsstaðir. With this exhibition, we would like to thank Ríkey and Kristján's family for their generosity and efforts in remembering Nina Sæmundsson.

Hafþór Yngvason
Director

Bedúína kona á bæn — Bedouin Lady Praying, c. 1922

Opið Opening hours

Hafnarhús Tryggvagata 17, daglega/daily 10–17

Kjarvalsstaðir Flókagata, daglega/daily 10–17

Ásmundarsafn Ásmundur Sveinsson Sculpture Museum, Sigtún

1.5.–30.9. daglega/daily 10–16

1.10.–30.4. daglega/daily 13–16

Ókeypis aðgangur

Free admission

Alla sunnudaga kl. 15 er leiðsögn um sýningar á Kjarvalsstaðum og í Hafnarhúsi.

Guided Tours in English Thursdays at 3 pm, at Kjarvalsstaðir

Í boði er táknmálistúlkun við sunnudagsleiðsögn; panta þarf túlkun með minnst viku fyrirvara.

Hægt er að panta leiðsögn fyrir hópa 10–50 gesta.

Hægt er að fá leiðsögn á erlendum tungumálum.

Upplýsingar fraedsludeild@reykjavik.is

Ljósmyndir/Photography: Brooks Walker

Bergunbláðib

